

Šiame numeryje:

Ateitininkijos 75 metų sukaktis.
Čiurlionio fantastinis menas.
Chicagos teatruose.
Atsisveikinant: Jono Gutausko eilėraščių rinkinys.
Jono Gutausko eilėraščiai.
Viena iš geriausių: Vytauto Pikturnos „Šviesa ir gyvenimas“.
Kun. Alfonso Grauslio 60 metų kunigystės sukaktis.
Antano Škėmos „Pabudimas“ rytinio pakraščio spaudoje.
Naujos knygos.

Kertinė Paraštė

Ateitininkijos 75 metų sukaktis

Vienuoliktasis, ir jau deimantinis, Ateitininkų Federacijos kongresas įvyks Chicagoje šimt, rugpjūčio mėn. 30-ruoga, o 2 dienomis. Organizacijų kongresai yra proga susikaupti, peržvelgti veiklą, apsvaistinti, kas gerai ir kas nevykusiai atlikta. Tokių susitikimų progos yra retos, o labai reikalingos jau vien pasidalinimui įgyta patirtimi. Kiekvienas žmogus kaip socialinis individas trokšta pabendrauti, padiskutuoti, mintimis pasikeisti. Tokiuose pokalbiuose ir mintys išsilygina, ir agresyvumas sumažėja, ir atsiranda sąlygos susipratimui. Ta prasme čia kelionis nuomonėmis ir pasidalinime.

Juk visi esame pasiryžę išlaikyti lietuvių tautą gyvą, okupanto nesunaikintą ir nedemoralizuotą. To siekdami, stengiamės įžiebtį lietuviškoje išieivijoje patriotinį sąmoningumą. Ta kryptimi ateitininkija aktyviai veikia. Bet vien tik tai tuo ateitininkija savo veiklos neribuoja. Ji prie to dar siekia suteikti patriotiniam sąmoningumui turinį. Ji žino, kad patriotinis apsisprendimas be vertingo brandaus turinio daug silpniau atsilaukia šių laikų audringų idėjų pasaulyje, negu patriotinis sąmoningumas, atsirėmęs į vertingą turinį. To vertingo turinio ugdyme ateitininkija reiškiasi konkrečiomis pastangomis trimis pagrindinėmis kryptimis: socialine, kultūrine ir religine.

Savo socialine veikla ji siekia teisingumo visiems, socialinio solidarumo, bendrosios gerovės. Ji ryžtingai kovoja už pagrindines žmogaus teises ir griežtai priešinasi teroro priemonėms, taikomoms žmogaus prieš žmogų. Tiesiog yra sunku ir įsivaizduoti, kodėl dvidešimtas šimtmetis taip skaudžiai yra pasireiškęs nežmoniško ir prievartos veiksmais, kaip prieš atskirus asmenis, taip prieš tautas.

Tautos kultūra savo sugebėjimu apvaldyti gamtą, savo kūrybiniais darbais yra laidas išsilaikyti pasaulyje.

Ateitininkija kultūrą laiko viena iš efektyvių priemonių įteisinti savo tautos buvimą kitų tautų tarpe. Jos nuomone, kultūrinis tautos lygis turi būti visomis pastangomis keliamas kūrybiniais darbais, kaip materialinėje socialinėje veikloje, taip dailaus žodžio, meno kūryboje bei dvasinėje kultūroje.

Kristaus evangelijos dvasia įprasminę tuos mūsų kultūrinės bei socialinės veiklos siekimus ir juos atrėmę į tvirtus moralinius pagrindus, tiesos, aukos, heroizmo dvasios ugdymu, meilės ir teisingumo įgyvendinimu padėtume mūsų tautai išsiveržti iš vergijos į laisvą ir žmoniškesnę gyvenimą.

Ta prasme galima paminėti ir kitą pavyzdį. Ateitininkijai ypač rūpi lietuvių kalbos išlaikymas. To siekiant, vasaros stovyklose yra įvedamos pratybos stovyklautojų lietuviškajam žodynui didinti ir gerinti jų sugebėjimą lietuviškai išsireikšti.

Tokių skatinių nešykšti ir šeima, ir liuanistinės mokyklos, ir spauda. Bet ateitininkija vien tais kalbos pratybų skatinimais savo veiklos neribuoja. Be to jai labai rūpi įsamoninti nariuose turinį, kuris ta gražiaja kalba vertingai būtų išreiškiamas. Ta kryptimi ji labai stengiasi ir kursuose, ir simpoziumuose, ir kituose renginiuose paveikti kursantus tuo turiniu domėtis ir jį įsiamoninti.

Toks rūpestis turiniu yra labai reikšmingas ir net gyvybinis visai lietuvių tautai, ypač šiais laikais, dėl jo idėjinės krypties. Juk dabar tiesiogiai patiriame, kad šių laikų okupacijos sąlygose lietuviškasis sąmoningumas, atsirėmęs į krikščioniškąjį ideologinį pagrindą, yra daug efektyvesnis, negu be ideologinio krikščioniškojo pagrindo. Dabartinė okupuotos Lietuvos tikrovė tai aiškiai patvirtina.

Nors čia pradžioje daugiau yra pateikta socialinė visuomeninė mūsų veiklos ir nusiostatų šritis, bet savo svarbiausiu uždaviniu (Nukelta į 4 psl.)

Čiurlionio fantastinis menas

STASYS GOŠTAUTAS

Kaip mums primena Jurgis Baltrušaitis savo klasikinio veikaluose *Le Moyen Age Fantastique* ir kiek vėliau pakartoja *Revels et Prodiges*, fantastinis menas neprasideda kažkur viduramžiais ir nepasibaigia su renesansu, bet yra nesibaigiantis reiškinys žmogaus kūryboje. Jorge Luis Borges beveik tuo pačiu laiku patvirtino šį faktą, bet šį kartą iš literatūrinio taško, dviprasmiškai sakdamas jo mėgiamausio sofizmo: „mes net neturėtume kalbėti apie fantastinę literatūrą, nes mes nežinome, kuriai krypčiai priklauso šis pasaulis, ar fantastinei, ar realiai“.(1) Menas ir literatūra, kaip žmogaus kūrybos išdava, yra visados fantastiniai, nes jie pavadoja realybe, kuri darosi banali ir tolima. Bet mene bei literatūroje tam tikri kūriniai arba kūrėjai panaudoja tokią energiją sukurti savotišką pasaulį, kad jie tampa labiau fantastiniai negu kiti. Tai yra tarsi menininkas, atsisakęs visos logikos ir taisyklių, valdančių šį pasaulį, ir be jokio racionalaus paaiškinimo imasi kurti savo vaizduotės pasaulį, jį apgyvendindamas savo būtybėmis.

Kuo mažiau žmogus tiki Biblija, tuo daugiau ji darosi fantastinė. Tą patį būtų galima pasakyti apie graikų mitologiją arba bet kokią mitologiją. Hieronymus Bosch arba William Blake naudojo Šventą Raštą dėl jo fantastinio turinio. Panašiai kryptimi, bet sendamiesi iš kitų šaltinių, eina Goya arba Redon, James Ensor, De Chirico arba Max Ernst. Jų fantastinio meno įkvėpimas nėra mums paslaptis, ir kiekvienas iš mūsų galėtų atpažinti jų įkvėpimo pradą. Bet vis dėlto jų pasaulis mums atrodo fantastinis ir mes gėrimės jų įkvėpimu.

Fantastinis menas yra priešingybė realizmui, nors jis naudoja tikrovę, ją sudarkius, ją paslėpus ir ją savaip atkūrus. Sovietinis realizmas niekadose tur fantastinių elementų negalės panaudoti, nes jis iš principo jį uždraudžia užgniaužia, kaipio dekadencija. Fantastinis menas pasirodo tik tada, kai dailininkas savo valia sudarė realybę, arba, kaip Čiurlionis taikliai išsireiškė,

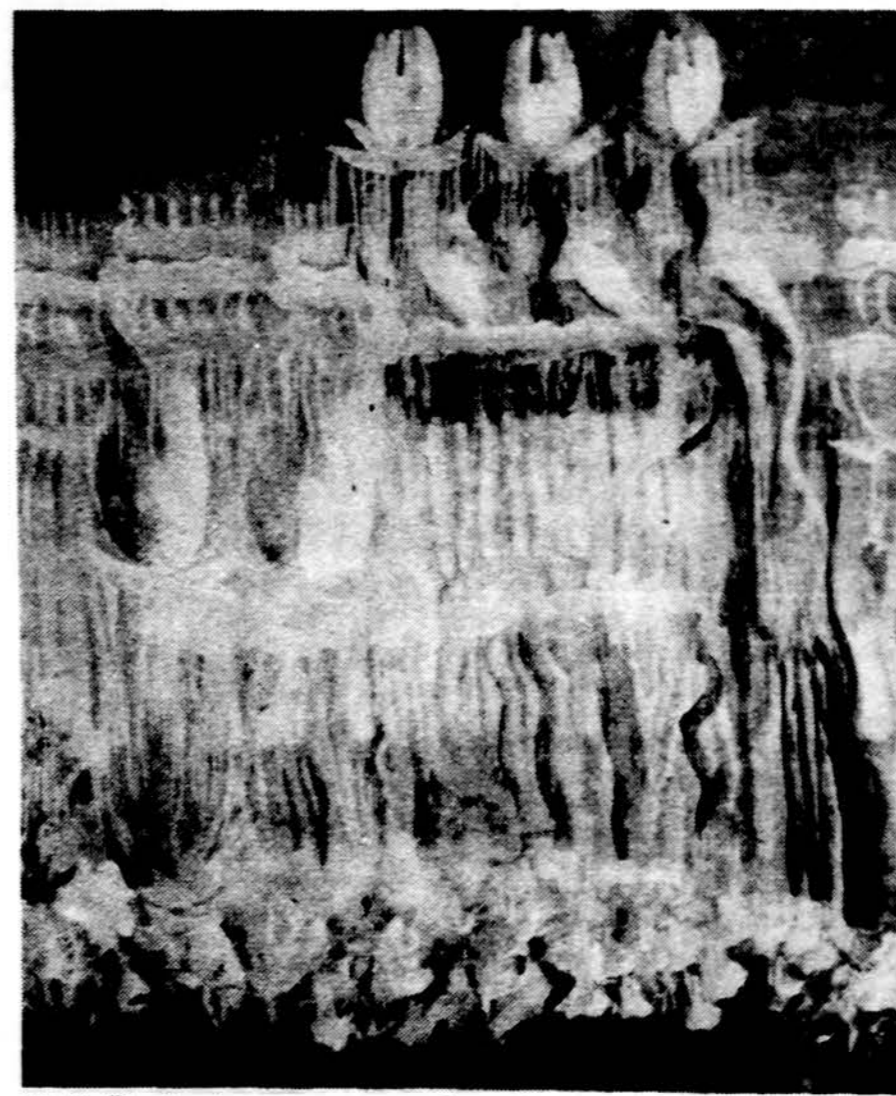
sukuria „kažkokį kitokį pasaulį – fantastinį“. Fantastinis menas yra tad subversija, parodija tos realybės, kuri jau virto bereikšme ir nebegali daugiau atitinkamai išreikšti kūrėjo vidinius jausmus. Čiurlionio du mėgiamausi rašytojai, Edgar Allan Poe ir Rudyard Kipling, nėra nei pasakų, nei mokslinės fantastikos, bet subtilia linija keistai išsiskyrė iš kitų. Kaip fantastinės literatūros kritikas Tzvetan Todorov yra rašęs, „absolūtus netikėjimas ir visiškas tikėjimas atitolina mus nuo fantastinio meno, tik abejingumas mus palaiko fantastinio meno sferoje“.(2)

Tos pačios taisyklės yra pritaikytinos menai. Baudelaire buvo gal pirmutinis tai supratęs ir pasiūlęs panaikinti ribas tarp meno, sujungti muziką, poeziją ir tapybą, vėliau teatru, išraiškos šoki, istoriją ir filosofiją, kaip vieną išdava žmogaus kūrybos. Baudelaire'o pradėta meno sintezė sukėlė tokį maištą, kuris dar ir šiandien nėra nustojęs savo galios. Jam jau mirus, išliko simbolizmas, iš jo gimė Art Nouveau, Jugendstil ir Vienos Seccisija, iš kurių kilo modernusis menas, kurio paskutinė išdava kaip tik ir buvo abstraktus menas.

Šitam keistam istoriniam sukūryje gyveno ir kūrė Čiurlionis, kuris, kaip matysime, buvo aktyvus istorinis ir meninis veikėjas ir nors ir netiesiogiai prisidėjo prie meno sampratos pasikeitimo, sukrėtusio XX a. meną.

Čiurlionio „Pasaulio sutvėrimo“ cikle, susidedančiame iš 13 paveikslų, nupieštų 1905-1906 metais, yra gan nuostabu, kad nėra „šeštos dienos“, t.y. žmogaus sutvėrimo. Dailininkas, kuris, deja, retai apie savo meną terašydavo, paliko vieną iš svarbiausių tekstų apie savo meną laisė, rašytame savo broliui Povilui (kuris tada gyveno Lawrence, Massachusetts):

„Paskutinis ciklas nebaigtas; turiu sumanymą jį tapyti visą gyvenimą, žinoma, kiek toliau turėsiu naujų minčių. Tai pasaulio sutvėrimas, tiksliai ne mūsų pagal bibliją, o kažkokio kitokio pasaulio – fantastinio. Norėčiau padaryti ciklą bent 100 paveik-

M. K. Čiurlionis Pasaulio sutvėrimas (1905-1906) VIII

lų, nežinau, ar padarysiu“.(1905 m. balandžio 20/) (3)

Dabar mes jau žinome, kad dailininkas niekad nepuėpė daugiau kaip tuos pradinius 13 paveikslų.

Dar kiek anksčiau „Tvane“ (1904-1905) Čiurlionis irgi nerado vietos žmogui. Vienintelę užuominą apie žmogaus tragediją randame I ir VI paveiksle (pagal paryzietiško albumo išskirtymą), kur simboliškai pavaizduotos dvi milžiniškos rankos, siekiančios galėsio. Abiejose paveiksluose jos siekia dangų, bet žmogaus veido juose nematyti. Jo trūksta ir vėlesniuose cikluose, kaip „Miestas“, ir visose „Sonatose“. Tai nereiškia, kad Čiurlionis buvo menkas žmogaus portretistas, kaip jis pats yra pripažinęs, „piešiniai nesiseka“ (laiškas Povilui, 1904 m. balandžio 12 d.) (4), bet gali būti surišta su skandinavų ir Baltijos kraštų pažiūra, kuri vertina

žmogų mažiau negu gamtą. Viduržemio civilizacijos garbino žmogaus kūną aukščiau už viską, palikdamos gamtai tik labai antraeilę reikšmę, daugiausia dekoratyvine. Skandinavų ir baltų mene žmogus dažnai yra beveidis, atsukta nugarą žiūrintis su dailininku į gamtą. Romantizmo susižavėjimas gamta yra dalis tos visatos, kur žmogus metaforiškai ir realiai stovi vienas, mažas prieš gamtos reiškinius.

Mes nukrypome gal truputį nuo temos, bet mūsų tikslas buvo pavaizduoti Čiurlionio žodžiais jo užsidegimą kurti fantastinius pasaulius. Tai buvo pastebėta ir kitų rašytojų bei meno istorikų, kaip pavyzdžiui, Maksimo Gorkio, kuris jau tada kalbėjo apie fantastines savybes Čiurlionio mene, arba Lydie Krestowsky, kuri bandė aptarti jo „fantastinius darbus“ ir lygino su Kubinu ir Redonu; panašiai juos aptarė vokiečių meno istorikas Werner Haftmann savo klasikinėje knygoje *Painting of the Twentieth Century*: Čiurlionio tapyba yra paimta (...) iš fantastiškai sugalvoto „kosminio pasaulio“; Alexander Benois pavadino jo tapybą „fantasmagorija“ ir t.t.(5)

Nėra jokios abejonės, kad Čiurlionis bandė tapyti fantastinius pasaulius tokiose paveiksluose, kaip „Angelas“, „Preludas“ (1908) – pusiau žmogiška, pusiau paukščių figūra, stebinti nuo pasaulio viršūnės tiltais susikryžavusias gelmes. Bet skirtingai nuo jo bendraamžių simbolistų Čiurlionis mėgo tapyti angelus, kaip simbolius tyrumo, ramybės ir pamaldumo, parodydamas juos dažnai pasilenkusius prie laukinės gelės, kaip „Angelis“ (1906-1907) ar „Rojuje“ (1909), ar skrendančius į menininką, kaip jo vieninteliame autoportrete, pavadintame „Tiesa“ (1905). Iš viso yra apie 15 paveikslų, nutapytų su angelais, ir tik vienas su „Demonu“ (1909). Kodėl Čiurlionis skyrė tiek daug dėmesio angelams? Pirma, angelų tapybinis kultas buvo gan stiprus Šiaurės romantikų tradicijoje, kuriai Čiurlionis priklausė ne vien tik geografiškai, bet ir epochiniai; (6) antra, dailininkui, susižavėjusiam grožiu, angelai buvo kaip tik prototipas lengvumo ir grakštumo, simbolis to

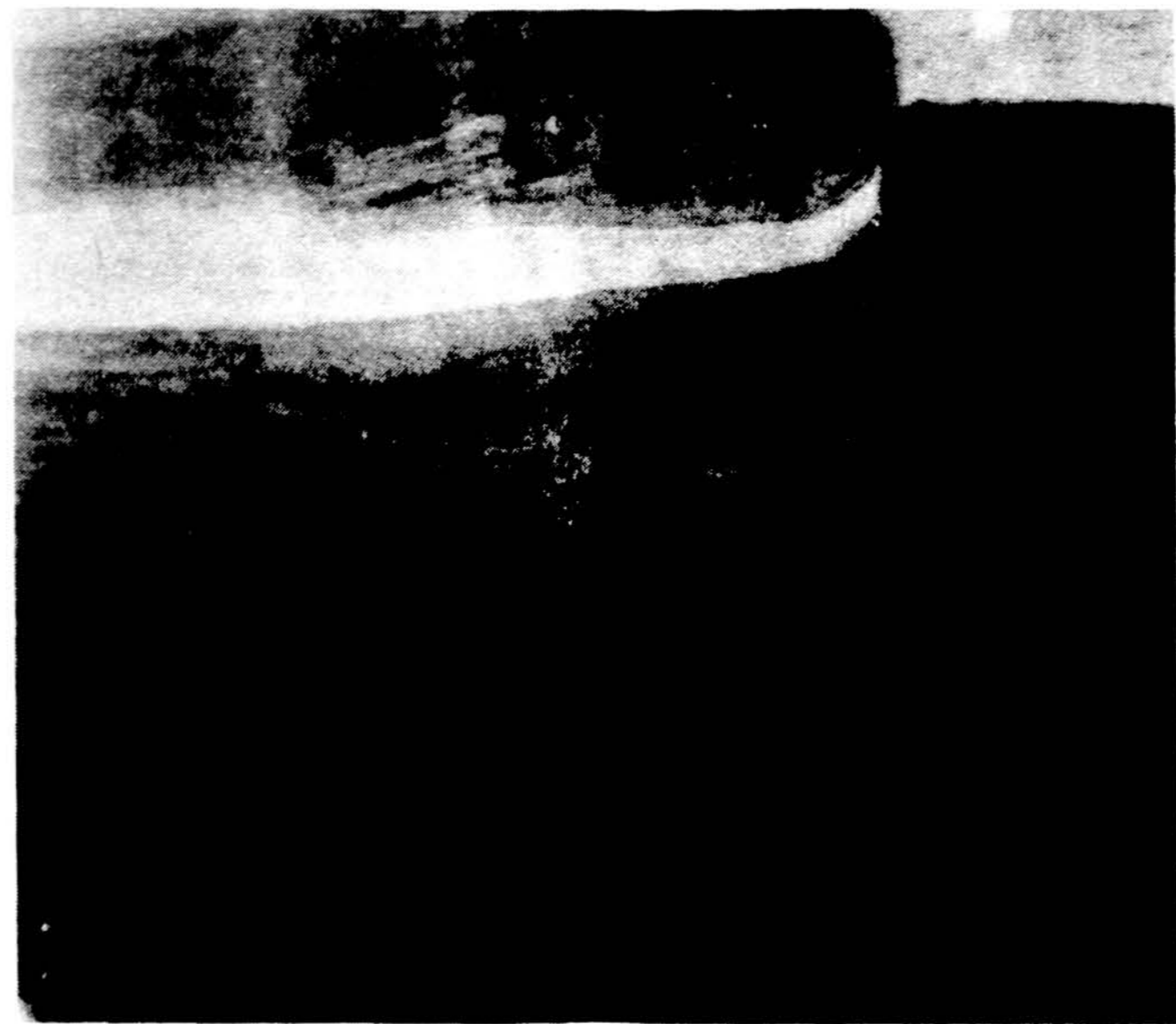
gemėgo baidyklių ir netapė baisenybių, kaip tai darė jo bendra laikiai.

Is visų menų architektūra savo paskirtimi yra pati realiausia. Net Reino pilys ir Loire rūmai yra funkcionalūs (ir čia nereikia sumaišyti su Bauhaus funkcionalumu), o ne fantastiniai, nes jie statyti apsigynimui ir malonumui. Aišku, turime pavyzdžių, kaip A. Gaudi ar Otto Wagner, kurie įvykdė architektūroje, ką Čiurlionis sukūrė tapyboje. Viduramžiais nepašyta tų fantazijų, statyta romaniškuoju ar gotiškuoju stiliumi, kaip tai liudija šimtai katedrų, išbarstytų po visą Europą, su savo dekoratyviniais – fantastiniais elementais. Tik daug vėliau, jau viduramžių gale ir renesanso pradžioje fantastinė architektūra atsirado tapyboje, kaip pas Van Eyck, Flemalleo meistru, Gruenewald ir kitus.(7)

Kaip Čiurlionis susidomėjo fantastine architektūra – ypač kai jokių pavyzdžių savame krašte nebuvo – yra tikras galvosūkis. Paimkim kad ir jo „Tvirtovė – Pasaka“ (1909), arba „Vyti“ (1908-1909), sovietinės Lietuvos pavadintą „Miestu – Preludu“, arba „Piramidžių sonatą“ (1909) arba visą ciklą pavadintą „Miestas“ (1908). Čiurlionis kūrė išgalvotus miestus, apsuptus paslapties, tuščius, kaip modernus dangoraižių vidurmiestis sekmdienio ryta; arba vėl, miestą, virš kurio joja raitelis ant siurrealistinio žirgo. Yra miestų, panašių į pasakas, kaip „Pilies pasaka“ (1909), arba milžiniškas pastatas, kaip piramidė, pagal Centrinės Amerikos Maya pavyzdį, pavadintas „Altoriumi“ (1909), vienas iš geriausių išsilaikiusių Čiurlionio paveikslų, kur aukuro dėmai susilieja su jūra. Visa tai priklauso fantazijos pasauliui, nesamam, dailininko naujai išrastas, išsappnuotam. Čiurlionis net sukūrė kitų pasaulių vizijas „Marso pasaulyje“ (1904-1905), į kurį įeiname per gotikos skliautą, pilną gyvatvorių ir išgalvotų būtybių.

Kaip jau anksčiau minėjome, Čiurlionis retai fantazuoja apie žmogų ar būtybes. Jo fantazijos ribojasi gamta, kurią jis taip dievino, miestais, kurių jis nematė, angelais, kuriuos jis sapnavo. Jeigu bandytumėm padaryti išvadą, kur Čiurlionis ieškojo įkvėpimo, tai galėtume lengvai teigti, kad gamtoje, miške, debesyse, lankose, laukinėse gelėse viduryje miško. Kas gali būti paprastesnio kaip žiemą nušalusį šakelė („Žiemos“ cikle) arba aukštų medžių siluetai, atsispindį debesyse („Vasaros“ cikle). Čiurlionio tapyboje visa gamta virsta fantastine, pilna nematytų formų ir situacijų, kaip „Karalių pasakoje“, kur mažas kaimelis yra laikomas ant karalių delno. Paklaustas, kodėl jis taip nutapė, džiūkiškai atsakė, „užtai, kad aš taip panorėjau“.(8)

Savo laiškuose Čiurlionis dažniausiai aprašo gamtą. Bet gamta jam yra tik pradinis taškas, ne taip kaip Redon, kuriam ji buvo išieginis. Čiurlionis vartojo gamtą parodyti jos burtams, nes tai ne realistiškas, pavadintame „Tiesa“ (1905). Iš viso yra apie 15 paveikslų, nutapytų su angelais, ir tik vienas su „Demonu“ (1909). Kodėl Čiurlionis skyrė tiek daug dėmesio angelams? Pirma, angelų tapybinis kultas buvo gan stiprus Šiaurės romantikų tradicijoje, kuriai Čiurlionis priklausė ne vien tik geografiškai, bet ir epochiniai; (6) antra, dailininkui, susižavėjusiam grožiu, angelai buvo kaip tik prototipas lengvumo ir grakštumo, simbolis to

M. K. Čiurlionis Tvane (1904-1905) IX

gemėgo baidyklių ir netapė baisenybių, kaip tai darė jo bendra laikiai.

„Kaimietis klauso ir žiūrė tyliai, niekas jo nemokina: žiūrėk, kaip tai gražu! Jisai patsai žino. Ir gėrisi gamta, bet taip pat savi-

Čiurlionio fantastinis menas

(Atkelta iš 1 psl.)

kai: suformuoja dainas, o jose yra viskas, visi gamtos grožybės turtai; pastebėti, papasakoti, išvardyti, ir išvardyti sušvelnintai: vietoje saulės — saulutės, vietoje Nemunos — Nemunėlis, vietoje aušra — aušrelė ir t.t., kas parodo, kad vis tai mylima ir miela širdžiai. Sodietis nepasikina dainų suposmavimu, veizėk, dirba peiliuku, išpiausto lazdele. Kam? Argi ji nuo to paliks tvirtėnę? Ne. Tai vėl papuošia šaukštą kas žin kokiais dyviniais papuošalais. Argi skaniau valgyti tokiu papuoštu šaukštu? Kas žin? (9) (Vilniaus Žinios, 1908, nr. 25).

Jau pastebėjome anksčiau, kaip Čiurlionį masino debesy. Juose jis matydavo neįprastus, neregėtus, simbolinius daiktus, kaip „Laive“ (1906). Virš apleisto laivio jūroje matyti kiti trys debesy („Pavasaris“ I). Debesy danguje ir debesy ant žemės („Pavasaris“ III); debesyse sukurtos pasakos ir milžinai, kaip „Kara-laičio kelionės“ (1907) triptikas, kur visa pasaka išsakyta ant dangaus; ar „Fugojė“ (1908) horizontas užpildytas mažų miškelių, o dangus pilnas žmogūkių figūrų. „Pavasario sonatoje“ (Andante) matome fantastinį peizažą su mažais malūnais ir vieno didelio tik dalį, nupieštą debesyse. Kokie maži tie ant žemės ir kokie dideli tie danguje!

Fantastiniai vaizdai jungiasi ir jų reikšmė ne visad aiški, nes galop tai fantazijos, kaip jas vadina Čiurlionis. (10) Ganta ji slepiasi su visomis savo paslaptimis iki beprotiško. Bet tuo pačiu metu Čiurlionio pasigardžiavimas fantazija yra kaip vaiko, kuris susižavė Disneyland, arba kaip Walt Disney filmo, kaip tik pavadinto „Fantasia“ (1940), kupino simbolių reikšmių ir grožio.

Čiurlionis priklausė Šiaurės romantikų tradicijai, kuri davė mone kone surrealistiniui Caspar David Friedrich paveikslus ir tesėsi iki 20 šimtmečio, neaplenkdama nė abstrakcinio meno. Ganta pavirsta į aukštesnę gamtą, jauciamas tiesiog panteistinis religijos supratimas ir metafizinis Dievo primigties išėjimas.

Čiurlionio menas ištįnija fantastinį gamtos suvokimą, kuri jau prastat simbolistai ir jamžino romantiską gamtovaizdžio pojūtį, kaip metafora, kuri susisieki su religine patirtimi. Toks yra pas Čiurlionį pasikartojantis saulės tematikos pasireiškimas. Saulė jam yra kaip šventa, dualistinė dievybė, duodanti gyvenimą ir mirtį. Saulė yra jo panteistinio pasaulio išdava. Nemėnis čia visų paveikslų, kur saulė yra centrinis elementas. Jo saulėteikia ir saulėlydžiai primena — gal iš tolo — Van Gogh ir Edvard Munch. Muncho „Saulė“ (1909-1911), nupiešta Oslo universitete, ir Čiurlionio „Saulės sonata“ (1907) turi tuos pačius mitologinius ir formalinius dėsnius. Saulės motyvas sudaro svarbų santykį tarp šių dviejų tokio skirtingo charakterio dailininkų. Muncho centruota saulės išvaizda, išskylanti virš horizonto, simbolis šviesos sutvėrimo, pasikartojanti Čiurlionyje. Ar ta saulė pagoniška, ar krikščioniška, tai visai nesvarbu. Bet kas abiem dailininkams yra bendra, tai tikslas sukurti tokį meną, kurio šventumas mus priverstų, kaip sakė Munchas, „nusiimti kepurės, lyg būtumėm šventoriuje.“ (11)

Fantastiniai elementai Čiurlionio mene jungia jį su simbolistais. Dar 1903 metais jis rašė broliui Povilui ant Boecklino atvirutės („Prometėjas“): „Jau nutapiu vieną simbolinį paveikslą...“ (1903 m. rugsėjo 2 d.). (12) Deja, mes nežinome apie kurį paveikslą jis čia rašo. Simbolizmas yra viena iš mokyklų ar sąjūdžių, dažniausiai jungiamų su Čiurlioniu. Aišku, kad jis buvo artimiausias epocha ir principais Čiurlionio tapybai, turėjęs tokią svarbią įtaką į Art Nouveau, Jugendstil ir Vienos Secesiją. Jau 1904 metais Čiurlionis turėjo progos pamatyti to sąjūdžio tapybos pavyzdžius Varšuvoje, kaip Redon, Maurice Denis, Whistler, Munch, Toulouse-Lautrec, Klinger, Boecklin ir t.t. Sujungęs natūralizmą su idealizmu ir sintetizmu, simbolizmas pasitraukė į sapnų užominių pasaulį, ir,

M. K. Čiurlionis Kalnas (1905)

pagal Mallarmė, „turėjo tapyti ne patį daiktą, bet jo priežastį“ (13) arba išdava. Tapytas Mallarmė reiške poezijos kūrimą, lygiai kaip Debussy — muzikos komponavimą. Čiurlionis, rašydamas apie Berlioz ir Richard Strauss, pavarčiojo tą patį žodį „tapyti“: „Neseniai klausiau jo (Berlioz) uvertiūrą *Benvenuto Cellini*: žavus dalykas, skamba — net miela. Norėčiau taip instrumentuoti, kaip jis ir Straussas. Nėr ką sakyti, gražiai tapo“ (1902 m. vasario 17 d.). (14) Tą pačią meną sūkurta Čiurlionyje pastebėjo Ivanovas, nors jis ir ne visados sugebėjo tai išreikšti

Čiurlionis, kaip ir visi vadinami simbolistai arba dekadentai, pasi-liko nepriklausomas, t.y., pasiliko savo sukurta vidiniame pasauli-lyje. Kaip ir Redon, jo sapnai ir vizijos buvo per daug asmeniškos, kad turėtų stiprią įtaką tarp jo mokyklos draugų ar vėliau Peterburge. Čiurlionio įtaką galima pastebėti tik porai antraeilių rusų dailininkų: Roerich ir Benois.

Kaip ir Boecklinas, Čiurlionis išvystė stiprų chromatinį stilių; paveikslas turi būti sukurtas ir pajautas kaip spalva, rašė Boecklinas. Bet, atvirkščiai negu Boecklinas, kurį jis mėgo ir aprašė savo laiškuose, Čiurlionis nėra įmantrus, juokingas ar komiškas. Jis niekad nėra sataniškas, kaip kai kurie iš jo numylėtų simbolistų. Vienas iš motyvų, kodėl Čiurlionis yra skirtingas, tai jo antiliteratūrinis nusistatymas, t.y., jis niekad neilustravo Poe novelių, kaip tai darė Redon, nei Oscar Wilde kūrinių, kaip Beardsley, nei Balzako romanų, kaip Dore.

Sapnai ir fantazijos paplitę po visą kūrybą — meną ir literatūrą 19 šimtmečiuje ir 20-to pradžioje. Poe ir Hoffman, Nodier ir Maupassant, Kafka ir Borges, Goya ir Redon, Ensor ir De Chirico priklausė tai plačiai šeimai, kuri išpranašavo Naujojo kontinento atradimą, kaip tai sakė Romain Rolland apie Čiurlionį.

Turiu, tačiau, sau papriestarauti Čiurlionio ir literatūros atveju. Mes visi žinom, kad jis bandė rašyti mažus literatūrinius gabaliukus Sofijai ir fantazavo savo laiškuose tiesiog iki sentimentalumo. Štai vienas jo literatūrinis gabaliukas:

„Pavargęs, belakstydamas didelio miesto gatvėmis, atsėdau ant soulelio, pasiuntiniams paskirto.

Buvo baisus karštis, pilkai geltoni namai kaleno dantimis, įvairių spalvų iškabos aštriai spindėjo, kur-ne-kur stūgojo paauskuotas, saulėtas bokštas, o žmonės, karščio nukankinti, ėjo iš lėto, kaip ir apsnūdę.

Kažkoks senas žmogus, net tau senelis, sunkiai kojas vilkdamas, lazda pasiremdamas, galvą kratydamas, atsistojo prieš mane ir atidžiai ėmė į mane žiūrėti. Jo

akys buvo liūdnos, išvarvėję ir kaip ir be minties.

Ant jo krūtinės kabėjo virvelė, apvarstyta visokio dydžio kryželiais: buvo tenai didelių, truputį parūdijusių, ir mažesnių plokščių varinių, ir mažučiu sidabrinų — trumpai sakant, visas rinkinys. „Elgeta“, — nusprendžiau minty, ir jau norėjau išimti iš kišenės varinį, bet senelis, keistai prisimerkęs ir paslaptinai šnibzdėdamas, paklausė:

— Bičiuli, pasakyk man, kaip žalia spalva atrodo?

— Žalia spalva? — Hm... Žalia spalva tai yra spalva, — ha, tokia, kaip žolė, medžiai... Medžiai taip pat žalios spalvos — lapai, — atsakiau jam ir apsidariau aplink. Bet niekur nebuvau nė vieno medelio, nė vieno žolės lustelio.

Senas žmogus nusijuokė ir paėmė man už sagos:

— Eik su manimi, bičiuli, jei nori. Aš skubu į tą kraštą... Pakeliui apsaikyti tau šį tą labai įdomu.

O kai atsikėliau eiti su juo, jis pradėjo pasakoti:

„Kadaise, labai jau seniai, kai dar buvau jaunas, kaip tu, mano sūnau, buvo labai karšta. Pavargęs, belakstydamas didelio miesto gatvėmis, atsėdau ant

soulelio, pasiuntiniams paskirto. Buvo baisus karštis, pilkai geltoni namai kaleno dantimis, įvairių spalvų iškabos aštriai spindėjo, kur-ne-kur stūgojo paauskuotas, saulėtas bokštas, o žmonės, karščio nukankinti, ėjo iš lėto, kaip apsnūdę.

Ilgai aš į juos žiūrėjau ir baisiai pasilgau pievos, medžių, žalmos, žinai, tokios gegužės žalmos.

Staiga atsikėliau ir ėjau per visą gyvenimą, taip veltui jos ieškodamas tame mieste.

Ėjau vis pirmyn, klausdamas sutiktų žmonių, bet jie, užuot atsakę, davė man kryželius.

Pasilipdavau ant aukštų bokštų, bet, deja, ant visų hori-zontų vis buvo miestas, miestas, niekur žalmos. Tačiau aš jau-čiau, kad ji yra tame krašte, tik aš, tur būt, jau nebeprisėiu, — senas esu.

Ech, kad čia taip nebūtoli, ot, galima būtų pasislėpti. Kvapas, muselės bėbia, aplink žaluma, žolė, medžiai...“ Žvilgtėjęs į senelį — jis šypsojosi kaip vaikas ir verkė.

Dar tylomis ėjova tiek kelio. Galop senelis tarė:

— Na, man gana. Toliau nebegaliu, čia jau ir pasiliksiu. O tu eik, eik be poilsio. Iš anksto tau pasakiau: karštis bus nuolatinis; tuo keliu einant, nakties nėra, tik amžina diena.

Pakeliui kalbėk žmonėms apie pievas, apie medžius, tik jų nesiklausk, arba pasiimk virvelę kryžiams verti.

Na, eik laimingas, o aš čia pasiliksiu.

Bet vos nuėjau dešimtį žingsnių, senelis pradėjo šaukti: — Palauk, sūnau, — užmiršau: žvalgykis nuo aukštų bokštų, tai kelia pajusi. O jeigu bus dar labai toli ir senatvė tave apims, tenai taip pat bus soulelis, pasiun-tiniams paskirtas, o ant jo jaunų žmonių niekuomet netruks.

Na, dabar jau eik. — Taip pasakė senelis, ir ėjau tolyn, ir žvalgiaus nuo aukštų bokštų. (15)

Ar ne fantastinė literatūros pavyzdys? Tačiau Čiurlionis nėra jos iliustravęs, ir todėl nemanau, kad iš tikro sau prieštarauju. Šito gabaliuko kritiška laida ir analizė galėtų pridėti dar vieną dimensiją Čiurlionio genialumui pažinti. Nežmirškime, kad dauguma jo laikų dailininkų, muzikų, poetų ir kitų menų kūrėjų bandė visus menus ir bandė juos visus suvesti į vieną sintezę, kuri paskiau buvo išjuokta, bet dabar, po 100 metų, vėl bandoma grąžinti, grindžiant ją šį kartą daugiau moksliniu pagradu.

Bet, skirtingai nuo simbolistų, Čiurlionis buvo vien tik vaizdinis

M. K. Čiurlionis Laivas (1906)

tapytojas, susikaupęs gamtoje ir savyje, ir dėl to apleido grynai literatūrinę interpretaciją. Tai gal ir paaiškina jo vengimą rašyti apie meną ir aiškinti savo paveikslus, kaip tai darė veik visi jo bendra laikai, tuo padėdami meno kritikai ir istorikams. Iš Čiurlionio rašinių liko tik laišškai šeimai ir Sofijai ir gal dar porai gerų draugų. Ypač svarbūs yra rašytiniai iš Leipzig'o ir jo kelio-nio išspūdių po Vidurio Europą 1906 metais. Tuose laiškuose jis užsimena apie dailininkus, kurie jam yra padarę didžiausią įspūdį, būtent, pirmiausia Boecklin, paskui Hodler, Klinger, Segantini ir Stuck. [domu yra tai, kad jie visi priklauso fantastiniam menui, visi yra germanų kilmės, net italas Segantini praleido savo trumpą gyvenimą Šveicarijoje, visi buvo Vienos Secesijos nariai ar pirmtakūnai ir paliko svarbų savo kūrybos pėdsaką Vidurio Europoje. Jų analizė, kurią esu paruošęs, padėtų daug ką suprasti ir apie Čiurlionį ir jo skonį, bet tai jau netilptų šio straipsnio rėmuose.

Klausimas, ar Čiurlionis buvo gyva dalis to sąjūdžio, t.y., Art Nouveau ir Vienos Secesijos? Kas nebuvo? Visa Europa ir Šiaurės Amerika buvo užsidegusi to naujo sąjūdžio laisvės ir fantazijos kova prieš racionalizmą, grožio ir

erotikos eksplozija. Simbolizmo ilgas sintezės ieškojimas galop davė savo vaisių ir visi menai pradėjo kurti kartu: muzika ir tapyba, architektūra ir skulptūra, teatras ir baletas, baldai ir deko-ratyvūs instrumentai, knygos ir plakatai. Čiurlionis, kaip savo laiko menininkas, nebuvo abejingas tam sąjūdžiui, bet gan aktyvus jo dalyvis.

Pagal Art Nouveau ir Jugendstil bei Vienos Secesijos pavyzdį, Čiurlionis iliustravo knygas (ne literatūras, kaip jau minėjau) ir gaidas; tapė teatro dekoracijas ir darė knygų užsklandas; dekoravo dainų tekstus ir piešė plakatus. Net seniai apleistas menas, abecėlės iliustravimas fantastine kaligrafija, kaip tai darydavo vidur-amžių nežinomi dailininkai, buvo atkurtas Čiurlionio ir jo bendra-laikių dailininkų. Bet yra ir nemažai skirtumų tarp Art Nouveau ir Čiurlionio. Jo menas neturi tos stilizacijos, kuri charak-teringa Art Nouveau, nei plokščios spalvos vartojimo, simbolistų su Gauguin įvesto, pasiskolinto iš japonų graviūrų. Nėra abe-jonės, kad šioji tokią įtaką ja-ponei menas yra padaręs Čiurlio-nio menui, kaip tai aiškiai liudija „Jūros sonata“, nutapyta po jo kelionės į Prahą, kur jis pažymi, kad matė „japonišką panneaux.“ (16) Bet ir tai jis darė savaip, niekam nelikdamas skolingų, grynai savo fantazija. Negalime paneigti, kad Čiurlionis vienur kitur ir savo naują stilių įvedė ornamentinį elementą, kurį jis pastebėjo Art Nouveau sąjūdyje. Tačiau visas tas sąjūdis turi daugiau bendro su Kandinskio naujų kelių ieškojimu, negu su Čiurlioniu. Čia vertėtų sustoti ir palyginti Kandinskį su Čiurlio-niu, kuriems įtaka buvo ta pati, bet neuitas kelias visai skirtingas. Kandinskis atrado abstraktą ir tai jis suvokė gan greitai ir turėjo laiko išvystyti; Čiurlionis tik tam tikrais dekoratyviais atvejais užgriebė abstraktinius elementus, bet niekad to nesu-vokė ir neturėjo laiko išvystyti nei teoretiskai paremti. Čia nenoriu leistis į tą nesibaigiančią polemiką, pradėtą Rannito, kas buvo ar nebuvo pirmas abstraktistas. Apie tą problemą esu sukaupęs nemažai medžiagos, kuri bus išspausdinta mano paruoštoj Čiurlionio monografijoje, kai ji išeis. Aplamai paėmus, ta polemika nedaug tepadeda Čiurlionio vardui ir jo meno supra-tinui ir iškreipia dailininko tikrąją vertę.

Reikia pripažinti, kad Čiurlionis, kaip ir jo minėti dailininkai, nespėjo priversti fantastinį meną iki jo galutinio taško. Jo ankstyva mirtis pakirto jo kūrybą, kai jis tik buvo pradėjęs rimtai suprasti, kur jo menas veda. Jis nukreipė savo tapybą nuo paprastos alego-rijos pirmuosiose paveiksluose į simbolių; nuo pasakų atpasako-jimo į sapnų pasaulį. Jis rimtai nuėjo Mallarmė keliais „nupiešti ne daiktą, ne tai, kas yra, bet tik

Chicagos teatruose

Stiprūs aktoriai lėkštame farse

Netoli lietuvių Marquette Parko kolonijos esantis Drury Lane South teatras 2500 W. 95 Str., stato Sam Bobrick ir Ron Clark komedija: „Wally's Cafe“. Čia vaizduojama vedusių pora, turinčių kavinę. Į jų tarpą įsimašo ribotų talentų mergina, besiveržianti į Hollywoodą, įsiveldama į vienkartinę „aferą“ su tos poros vyru.

Veikalas ypatingesnių minties gelmių neturi, tik gerai pavaizduoja, ką besikeičiantis amžius žmogui padaro ir į kokius klystkelius patenka mergina, visokiais būdais (nors be reikiamo talento) besiverždama įkilti filmų mieste. Tai daugiau farsas, amerikietiška publika prajuokinti, ir reikia pripažinti, kad šis užmojis pasiseka, daugiausia dėl stiprių aktorių. Ypač pajėgus kavinės savininko vaidmeny Arte Johnson, žinomas jau iš filmų ir televizijos. Ir jo žmonos vaidmeny — Natasha Detmer, savo sugebėjimais prasiveržusi televizijon, o aspirantės į Holly-woodą vaidmeny Carolyn Blackinton yra Wayne universi-teto dramos studijoje pasiekusi bakalauratą. Daug patrauklumo įnešusi sumani Jack V. Booch režisūra. Veikalas neilgas, publi-ką išleidžias pralinksmintą.

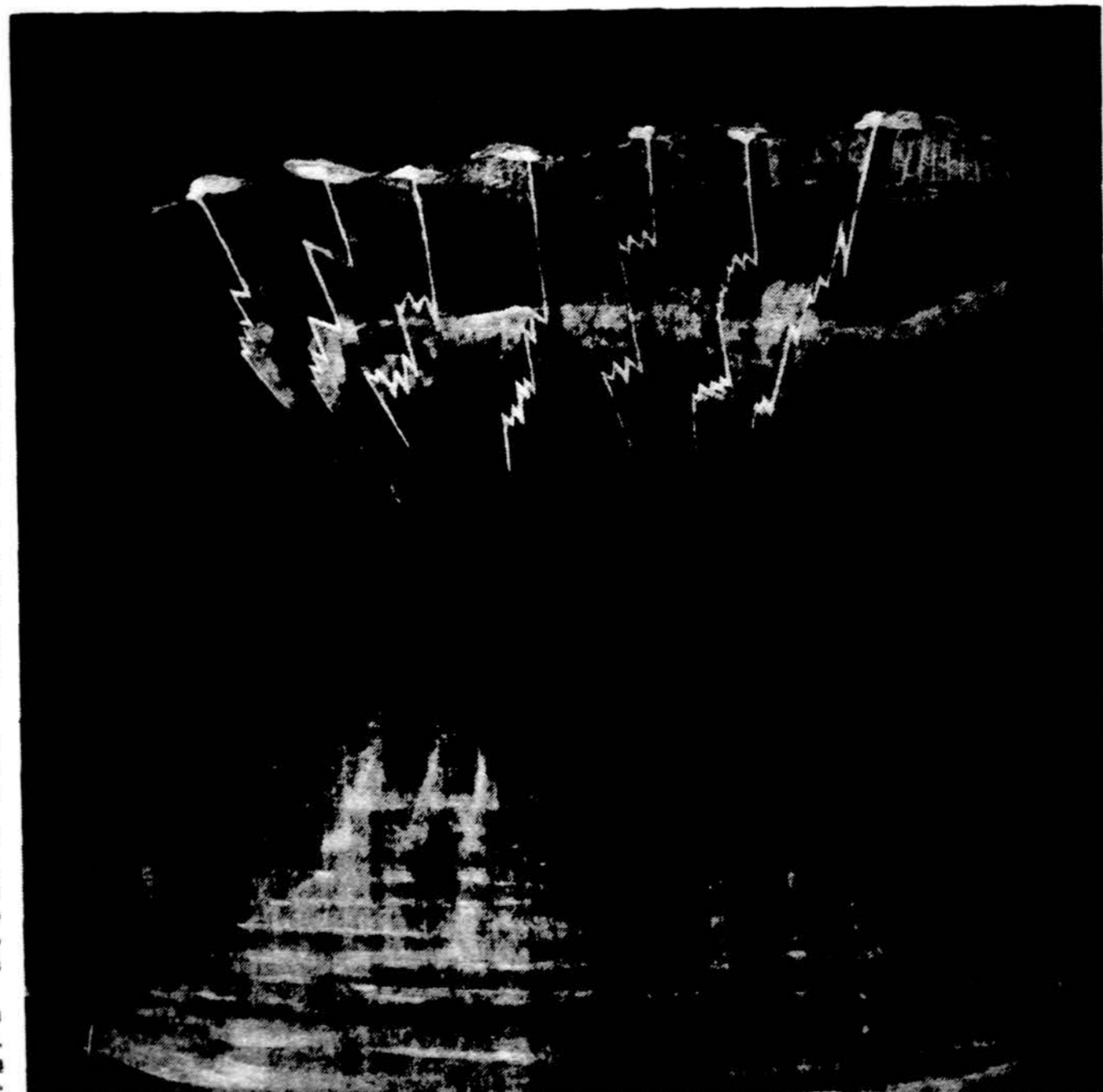
J. Pr.

jo išdava, efektą.“ Tai jau matyti jo paskutiniame „Rex“ (1909), kuris yra jo vienintelis aliejinis darbas, pilnas simbolių ir fanta-zijos elementų. Kelias buvo at-viras nepaprastai tapybai. Galop Čiurlionis atrado savo kelią, savo stilių. Jau ligonis, Varšuvoje, jis bandys tapyti, vogti popierį ir dazus, bet ligoninės budelių viskas buvo sunaikinta; kai kas galvoja, kad tai Sofijos darbas (?). Jo fantazijos buvo nesupran-tamos šiam pasauliui, nes jo karalystė nebuvo iš šio pasaulio, kaip tai sakė Gustav Klimt apie savo Beethoveno frizą.

Nors Čiurlionio ryšį su individualiais dailininkais yra neįmanoma įrodyti, jo ryšys su fantastiniu menu yra nepaneigiamas. Tai jį ir riša su jo bendra-amžiais. Čiurlionio menas buvo jo laikų menas. 20 šimtmečio meno pradžia. Tai nereiškia, kad jis pamėgdžiojo ką nors, tai buvo natūrali išdava stipraus kūrėjo, kuris pagavo savo laiko pulsą, vieno iš jdomiausių meno laiko-tarpių, kai menas nusigėrė nuo realismo ir mokslinio pagrindo ir ieškojo dvasinio atgimimo. Mokslas įrodė savo nepajėgumą išspręsti žmogaus dvasines problemas. Dailininkai, kurie tik prieš dešimtmetį kūrė su šūkiu „Dievas miręs“, atrado atsakymą savo vienumai ir sopuliui antgamtiniam ir fantastiniam mene. Čiurlionis prisidėjo prie to dvasinio estetikos atgimimo.

NUORODOS

- 1 Alejandro Pizarnik ir Ivonne A. Bordelois, „Entrevista con Jorge Luis Borges“, *Zona Franca*, Caracas, I, no. 2, Sept. 1964.
- 2 Tzvetan Todorov, *Introduction à la littérature fantastique*. Paris: Editions du Seuil, 1971.
- 3 M.K. Čiurlionis, *Apie muziką ir dailę* (On Music and Art). Vilnius, 1960. P. 178.
- 4 *Ibid.*, p. 171.
- 5 Zr. „Čiurlionis in the History of Art“ mano paruoštoj knygoj *Čiurlionis in the History of Art*. Chicago: Institute of Lithuanian Studies Press, (spaudoj).
- 6 Robert Rosenblum, *Modern Painting and the Northern Romantic Tradition: Friedrich to Rothko*. New York: Harper & Row, 1975.
- 7 Jurgis Baltrušaitis, *Le Moyen Age fantastique, antiquités et exotismes dans l'art gothique*. Paris, 1955; *Réveils et prodiges, le gothique fantastique*. Paris, 1960.
- 8 Matiaslav Dobuzhinsky, „Čiurlionis in St. Petersburg: 1906-1909“, *M.K. Čiurlionis*, (red. Paulius Galaunė). Kaunas, 1938. P. 95.
- 9 Čiurlionis, *op. cit.*, p. 279.
- 10 *Ibid.*, p. 181.
- 11 Ingrid Langaard, *Edward Munch, Modningsar*. Oslo, 1960.
- 12 Čiurlionis, *op. cit.*, p. 168.
- 13 John Russett, *The Meaning of Modern Art: History as Nightmare*. New York: The Museum of Modern Art, 1974. P. 7.
- 14 Čiurlionis, *op. cit.*, p. 93.
- 15 *Ibid.*, pp. 275-276.
- 16 *Ibid.*, p. 152.

M. K. Čiurlionis Zabai (1909)

Atsisveikinant: Jono Gutausko eilėraščiai

MARIJA STANKUS-SAULAITĖ

Gražiai, rūpestingai išleista kun. dr. Jono Gutausko poezijos knyga *Tik vienas šuolis* (Torontas: „Tėviškos žiburiai“, 1984. 90 puslapių, trys skyriai: „Per laiko lieptą“ — 22 eilėraščiai, „Dūžtanti banga“ — 29 eilėraščiai, „Tik vienas šuolis“ — 23 eilėraščiai). Kun. J. Vaišnio, S.J., taisyta kalba galima pasitikėti, sesers Mercedes iliustracijomis galima grožėtis. Puslapiai gražiai sulaužyti. Įvadas M. Stankus-Saulaitės.

Ši nėra pirma J. Gutausko knyga: aplankas išvardija jo kitas knygas, jo darbus bei pasiekimus. Bet ji yra Gutausko pirmoji poezijos knyga, pasižyminti dviem dalykais: kalbėjojo asmenybe ir eilėraščių turiniu.

Kalbėtojas, nors aiškiai daug galvojęs ir stebėjęs, yra paprastas ir kuklus. Jis neužmiršta nelengvų piemens dienų, likusių jo širdyje. Paradoksiškas ir ironiškas vaikystės prisiminimas eilėraštyje „Tolimos viešnios“, psl. 14:

*Ateina kartais
Aplankyt
Vargingos
Piemenėlio dienos.
Nebodamos
Sužeistų
Ražienom kojų.
Ir prašo nuosirdinti:
„Sugrįžkime drauge
Į buvusį
Vaikystės rojų“.*

Piemenėliui kojas skaudėjo, ir praeitis sugrįžta, sužeista to, kas buvo, ir viso, kas nuo tada įvyko. Nors kojos nebuvo, jo buvo tiek, kiek žemėje įmanoma — šiame eilėraštyje ryškesnis skausmas, kituose ryto ar nakties grožis. Skaumas ir laimė neatskiriami šiame gyvenime. Poetas prisimena lauzo šviesos ratą, atskirus medžius ir paukščius, žmones — pavyzdžiui, kerdžius. Jis nekaltai apie laimėjimus, applanke surašytus, moksle, pašaukime, veikloje, o kaip tik apie ryšį su žmonėmis bei gamta, apie dangaus ir žemės sąlytį — tiek tiesiogine, tiek perkelta prasme, apie gyvenimo trupumą. Jo balsas yra sąžiningas: pripažįstama baimė ir abejonė, tuo pačiu pasitikint gera pasaulio link-

me ir, svarbiausia, didele, artima Dievo malone. Kalbama kukliai, atsistojus tarp kitų, su kitais, prieš didžiuosius gyvenimo klausimus, prieš paprastus, bet stebuklingus gamtos reiškinius.

Eilėraščiuose tad svarstoma, siūloma, sprendžiama. Jie trumpi — aiškiai galutinė ilgo mąstymo išraiška, santrauka. Todėl, nors jie atrodo nekomplicuoti, jų turinys sudėtingas. Kalbėtojas yra ilgai stebėjęs ir apgalvojęs tai, ką matė. Jis tai darė vienas, vienumą pripažindamas ir priimdamas, kaip dalį gyvenimo, bet ne izoliuotas nuo regimos ir neregimos aplinkos:

*Ne vienišas esu —
Ir už tamsiausių debesų
Dangaus keliu saulutė rieda.
O per naktis
Žvaigždėlių chorai gieda.
Čia pas mane sesuo tylą
Ir brolis ilgesys —
Štai esame jau trys.
(„Ne vienišas esu“, psl. 29)*

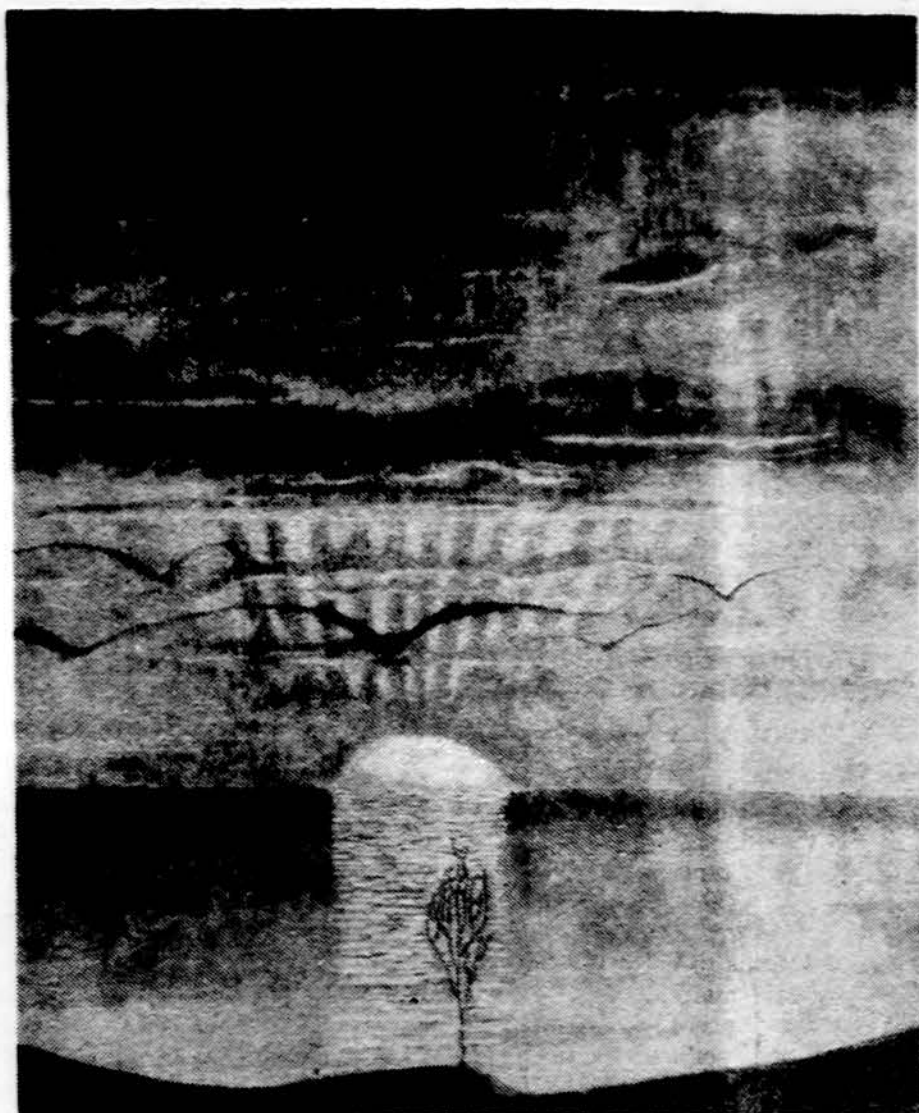
Būdamas vienas, jis tačiau siekia už ir virš savęs. Šviesos šaltinis yra kitur. Vaikystėje tai irgi buvo jaučiama — tamsa nėra absoliuti:

*Naktigonė, ir jau tamsu.
Pastogė debesų esu.
Ir kas iš to ugniakuro,
Jo mašo šviesos rato,
Jeigu toliau per tamą
Man nieko nesimato.*

*Kai net svirplėliai jau nutyla.
Ir lauktos viešnios atsiranda —
Nakties rimtis, beždė tylą,
Stipriau susisuku į skrandą.
Jaučiu — ne vienas čia esu
Žemiau tamsių debesų.
(„Naktigonė“, psl. 25)*

Tyla ir tamsa liudija savo priešingybes: už lauzo tamsu, už debesų šviesu, už nakties saulėtekis. Tamsa žada šviesą, tyla žada dialogą, smulkesniams garsams nutilus. Kas matoma yra tik dalis tikrovės, svarbesnieji dalykai už matomo ribos ir už savęs. Pats gyvenimas lyg nematomumas: *Mana buitis/Trumputė, nepastovi, už jos Nežinomybė stovi* („Nežinomybė“, psl. 41). Pats žmogus pasirenka kryptį, likti tamsoje ar kilti, ištrūkti į šviesą:

*Gyvenimas —
Dvieji dimensijų pasirinkimas:
Tai vertikalinis*

M. K. Ciurlionis

Saulėlydis (1908)

*Ligi pat žvaigždžių kūlams.
Arba, nepakeliant akių,
Horizontalinis slinkimas.
(„Pasirinkimas“, psl. 71)*

Pakelti akis, iškilti virš savęs, matyti toliau — tai laisvina žmogų.

Gamta atspindi kitą tikrovę, ir žmonių jausmai su ta kita tikrove surišti. Ar mūsų ilgesys/Nebebus kitos buities/Kieslys? („Kieslys“, psl. 31). Žmogus jaučia kitą dimensiją, amžinybę, į kurią galop pereis: *O tau jau pažadėtas/Amžinybė kelias* („Didysis pažadas“, psl. 72). Pats perėjimas, nors jo nesiekiamas ir dažnai juo bodimasi, nebus baimės: *Tik vienas šuolis —/Ir jau kitam krante/Net neparpuoles... („Tik vienas šuolis“, psl. 68). Kai mirtis palies, Jau būsi už slenksčio/Kitos buities („Nebijok“, psl. 75). Pereisima su kitu ir todėl nebijoma: Parveski, Dievuli, Už rankos namolei („Parveski“, psl. 86).*

Tuo tarpu, tačiau, *Ilga ta kelionė/Nežinomi toliai* („Parveski“, psl. 86). Kas

sunkiausia? Ne savęs gailimasi, ne dėl savo padėties liūdimas. Su viskuo apsipratus, negalima nesijaudinti dėl dviejų dalykų: *Rudens šalnoj numiręs žiedas* („Skeptikas“, psl. 51). Tie lapai reiškia mirtį, prieš kurią akimirka sušvintama: *Laimingi medžių lapai, Kai rudeni į žemę krisdami/Sužiba auksu ir variu* („Laimingi medžių lapai“, psl. 60). O kūdikis neturėjęs progos tą ilgą kelionę keliauti, bet galbūt, kaip tie lapai, spėjęs šioj žemėj sužvilgti. Gailla neturėjo gyvenimo. Poetas gyvena, bet sau nepriskiria ko nors ypatingo: *...pačių mirtį pasitikdamas/Tik kasdieninį rūbą teturiu* („Laimingi medžių lapai“, psl. 60).

Tik vieno poetas, kuris mirčiai nesipriešina (*As suturiu/Nepadariau su Dievu/Mano dalia — Čia „sveikas“, čia „sudevu“ — „Mano dalia“, psl. 48*), norėtų spėti išsireikšti. Pasakyti, kas jaučiama, kas galvojama, yra

gyvybiškai svarbu: *Kai palydėsiu as visus žodžius, Kurie širdies gelmėj užgimsta Ir taip labai gyvenoti nori. Tada, Mirtie, paimk mane kaip savanori.*

Net kelio, kur vėdi, man neparodžius. („Savanoris“, psl. 61)

Ką širdis kalba? Gal daugiau ką, bet svarbiausia meilė. Po mirties širdis *Net ir „myliu“/Ištarti negalės („Tegu širdis kalbės“, psl. 62).* Galop, šie eilėraščiai yra meilės eilėraščiai — Dieviui, žmogui, gamtai, dangui, laikui, amžinybei. Ta meilė pastovi ir stipri — žmogaus ir kunigo nusistatymas linkėti gero, neužmiršti kitų, susijungti su visata, su Dievu (*Bež žemėje bandau/Statyti Tau altorių „Altorius“, psl. 73*). Išsisprenžia ir vienuma, tos meilės antroji pusė:

*As dūžtanti banga
Bekraščio okeano.
Prijaukški Tu mane.*

Jonas Gutauskas

SAULĖLYDIS

*Jau greit pavydžios nakties lūpos
Aukštinį saulės žiburį užpūs.
Girdžių dienos laidotuvių varpus,
O mėnuo prie jos karsto klūpi.*

*Ko drebate aukštai, žvaigždėlės —
Tamsos banga ten jūsų neužlies.
Tik nerimas — tai mano kelias
Ligi pat galo žemiškos buities.*

LAIKAS

*Ir nežinau,
Kada ir kaip jis prakalbės,
Ar amžinai
Kaip tas akmuo tylės?
Gal jo kalba tokia tyli,
Kad jos išgirsti negali?*

TILTAS

*Nelengva žemėj būti
Žmogum, tikru žmogum.
Bandau statyti tiltą
Su tolimu dangum.*

AMŽIAI

*Amžiai gimė, amžiai gimsta,
Amžiai gims,
Amžiai mirė, amžiai miršta,
Amžiai mirs —
Į bedugnę amžinybę
Grimzdo, grimzta ir nūgrims.*

AMŽINAI ŽYDĖSI

*Tu visados žydėjai,
Ir amžinai žydėsi,
O mes mirties pavėsy
Težydime trumpą laiką —
Tos amžių upės
Mums niekas nesulaiko.*

VELTUI VISIEMS

*Kaina? Jis jos neturi,
Ir niekas niekadods
Negali nusipirkti
Tos dovanos laisvos.*

*Užtenka žemei saulės
Ir meilės Jo visiems.
Šis nuostabus pasaulis
Geriams ir net piktiems.*

AKLA ŠIRDIS

*Kai mūsų žvilgsnio
Jau meilė nelydės,
Tada akla širdis
Tiktai save matys.*

LAIKO TĖKMĖJ

*Nuskendo praeitis,
Išsina dabartis,
Vos praveria duris
Belaike ateitis.*

Prūnki, Dieve mano,

(„Dūžtanti banga“, psl. 36)

Bėgalinis Dievas apima vienumą, artimas Dievas ramina ilgęsi. Vandens įvaidis išreiškia judesį, gyvumą. Žmogus randa krantą Dievuje, poetas randa atsakymą Dievo žodyje, kuriantį tą tikrovę, kuriai poetas ieškojo žodžių. Viskas susiderina, sakoma eilėraštyje „Dieviška darma“ psl. 78:

*Man čia
Lipta
Per laiko
Upės
Siauruti
Lipta.*

*Ir dieviška didybė,
Ir žmogiška silpnybė
Tavų šventoj daruoj
Gražiausiai susipynė.*

Eilėraščiuose netrūksta poetinių ir melodinių priemonių. Suasmenintas, pavyzdžiui, rytmis: *Galingi rytmečio pečiai* („Rytmetis“, psl. 16) ir daug kur kitur gamta gyva. Eilėraštyje „Concedo et nego“, psl. 49, rimuojami lotyniški žodžiai, eilėraštyje „Trys seserys“, psl. 12, rimuojama kalambūru „Laiko“ (suasmenintas laikas) ir „laiko“ (veiksmažodis), ten pat

suasmeninta Praeitis, Dabartis, Ateitis — laiko dimensijos, „dukros tėvo Laiko“ — kuriomis rimuojama. Pirmojo knygos eilėraščio „Man liepta“, psl. 11, forma itin atitinka turinį:

*Man čia
Lipta
Per laiko
Upės
Siauruti
Lipta.*

Čia žaidžiama dvigarsiais ir ilgais balsiais. Nors eilutės trumpos, jų garsai ilgi, ritmas lėtas: tarp eilutės ir žodžio bei priegaidžių yra tokia įtampa, kaip būtų einant per siaurą lieptą. O lieptas siauras, kaip eilėrašties siauras ir ilgas, taip pat neplati yra ir upė, virš kurios perinama — laikas, kuris ir yra, ir kurio tuo gali nebūti.

Eilėraščiai aiškūs atsisveikinimas su laiku, su tuo, kas būta, su tais, su kuriais eita. Džiugu, kad jų sulaukėme.

Viena iš geriausių

JUOZAS PRUNSKIS

Kun. Vytautas Piktūna Šviesos ir gyvenimas. Pamokslai sekmadiešiams ir šventiems — B. Išleido JAV Lietuvių Kunigų Vienybė, 351 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Spaudė Pranciškonių spaustuve Brooklynne, 1984 m. 175 psl.

Tai viena iš geriausių lietuviškųjų pamokslų knygų. Jau pirmu pažvelgimu daro patrauklų įspūdį: stambios raidės, kas naudinga mūsų kunigams, jau pereinantiems į senimą. Pamokslai trumpi, neilgesni dviejų puslapių. Surašyti į du gretimus puslapius, kad jei būtų pasidėta ant sakyklos, nereikėtų sklaidyti.

Daug svarbesnis jų vidinis svoris. Jie yra logiški, nuosirdūs, priėjimai psichologiški. Nepraileidžiama progų priminti Lietuvą, panaudojamos net Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos ištraukos. Šiaip jau bazuojamasi Šv. Raštu, bet įjungiami ir Bažnyčios tėvai bei Bažnyčios rašytojai, panaudojant jų gilias prasminingas posakius. Pvz., šv. Augustino: „Meilė turi kojas, kurios skuba pas vargstančius. Ji turi rankas, kurios padeda. Turi akis, kurios mato žemėje skurdą. Meilė turi ausis, todėl girdi našlėčių, našlių ir vargstančiųjų dejes“. Arba

šv. Jono Auksaburnio: „Krikščionis tebūnie pasaulyje tai, kas siela yra kūni“.

Bet autorius skubus papuošti pamokslų turinį ir filosofų bei modernių autorių mintimis. Pvz., cituoja konvertitą Paul Claudel: „Nėra taip šventų lūpų, kurios negalėtų Kristų pabučiuoti Judo pabučiavimu“, arba mūsų Balio Sruogos: „Širdis susiūdo, į širdį viltį sėja“ (psl. 116). Net tarpais įveda ir Čiurlionio paveikslų interpretaciją į religinės minties vystymą. Gana gausiai cituojami ir mūsų poetai, kaip Bernardas Brazdžionis, nors gaila, kad ne visur jų pavardės suminėtos. Tegu pamokslininkas jos ir nepaskelbtų iš sakyklos, bet gerai jam pačiam žinoti.

Džiugu, kad autorius stengiasi įvesti pavyzdžių. Prie jų prikibinta mintis ilgiau pasilieka galvoje. Pvz., pasakoja, kaip mergaitė prieš operaciją gydytojas išpraudė į ranką pinigą, tardamas, kad jei ji bus kantri, tai galės po operacijos nusipirkti skanėstų. Kai operacija buvo baigta, gydytojas paklausė, apie ką ji mąstė laikydama pinigą. Ji atsakė — galvojusi apie žodžius: „In God we trust“ (psl. 95). Pavyzdžių net galėjo būti įjungta žymiai daugiau. Tarpais autorius veikia taik-

liais palyginimais. Pvz., „Kaip augalai valo orą, sunaudodami angliarūgštį ir pripildydami jį deguonimi, taip ir žmogus, nugalėjęs savyje nuodėmę, tampa dvasinio deguonies skleidėju, dorovinės atmosferos valytoju“, arba

„Jeigu palygintume pasaulį su simfoniniu orkestru, kuris dariniai atlieka muzikos kūrini, tai nuodėmėje gyvenas yra toks muzikantas, kuris nežūrėdamas gaidų, pradeda kitaip „groti“ (psl. 82).

Pats autorius moka vaiz-

džiai kalbėti. Pvz., „Ant silksės į dangų nenujosi, o dešra j pragarą nenutrauks“ (psl. 87). „Išmintingas žmogus kalba atstargiai, tartum eidamas užmūnotu keliu“ (psl. 117). Tarpais prabyla išliekančiu vaizdu: „Šv. Karolis Boro-

mėjus, pamatęs paveikslą, kur buvo pavaizduota giltinė su dalgiu rankose, liepė menininkui vieton dalgio giltinei į rankas įdėti aukso raktą, nes mirtis atveria duris į amžinybę“ (psl. 172).

Pats autorius moka vaizdžiai praversti paraleles. Pvz., taip aptaria vaiką ir senelį: „Tai du šeimos poliai... Vienas vos eina į gyvenimą, o antras ruošiasi iš jo išėiti. Vienas dar negali gerai kalbėti, o antras niekam taip netinka, kaip kalbėti. Vienas mažai žino ir nori mokytis, antrasis žino daug ir mėgsta mokyti. Vienas veržė veržiasi į ateitį, o antras visa savo buitimi paskendęs praityje. Vienas siekia, kas nauja, o antras gyvena senais prisiminimais. Ir vis dėlto, nežūrint tų skirtumų, juos riša daugelis bendrų dalykų. Juodu silpni gyvenimo kovai. Vienas dėl to, kad jėgos dar bręsta, o antras, kad jos išsekusios...“ (psl. 18).

Autorius įdomiai prieina prie aktualių temų, pvz., rašo: „Kas negyvena žemėje, to nebus ir danguje. Tad reikia labai vertinti šios žemės gyvenimą ir džiaugtis, kad esame gimę. Tėvai, neleidami vaikui gimti, uždaro jam amžinos laimės vartus“ (psl. 35). Sunkią kentėjimų problemą jis sprendžia taikliau palyginimu: „Kada žmogus jaučiasi nelaimingas? — Gal tada, kai neišsipildo jo norai,

troškimai. Kada mūsų planus ir lūkesčius Dievas perbraukia, tada gimsta kryžius, kančia. Jei mes pajėgtume sutikti su Dievo valia, tada mūsų ir Dievo planų susikryžiumų neliktų ir sutikti sunkumai būtų lengviau pernešami“ (psl. 39).

Vietomis autorius turinį praturtina įdomiomis įvairybėmis. Pvz., „Mažas automobilis galėtų būti varomas keturių širdžių jėgos, o greitis galėtų pasiekti daugiau kaip dvi mylias per valandą. Per trejus metus apvažiuotumei aplink visą žemę“ (psl. 70).

Besidžiaugiant daugeliu šio leidinio patrauklių savybių, tenka, suminėti ir keletą pastabų. Pvz., gražiai aprašęs šv. Kazimierą, pažymi, kad jis „niekur nenorėjo išvykti iš savo šalies“ (psl. 155). Nors šv. Kazimieras sava šalimi laikė Lietuvą, visgi reikia atsimiti, kad jis daugiau gyveno Lenkijoje, kur jo tėvas buvo karaliumi, o vienu metu, tėvų siunčiamas, jis vyko ir į Vengriją, siekdamas ją padaryti jogailaičių valdoma žeme, į ką jo motina jautėsi turinti teisę. Apskritai autorius vengia tik savais žodžiais atpasakoti tos dienos evangeliją, bet kartais tai pasitaiko ir toks kartojimasis pamokslu nepraturtina. Nedaug, bet keletą kartų pasakoja savus asmeniškų

(Nukelta į 4 psl.)

M. K. Ciurlionis

Mintis (1904—1905)

Kun. Alfonso Grauslio kunigystės 60 metų sukaktis

Kun. Alfonsas Grauslys šių metų birželio mėn. 14 d. atšventė 60 metų kunigystės sukaktį. Gimęs 1902 m. Telšiuose, mokėsi Telšių gimnazijoje ir Kauno kunigų seminarijoje. Bažnytinę teisę studijavo Vytauto Didžiojo universitete, Kaune. Nuo 1926 iki 1940 m. buvo kapelionu įvairiose Kauno gimnazijose, o tarp 1932 ir 1936 m. sakė pamokslus Iglulos bažnyčioje, Kaune. Pasirodo, tai buvo jo tikrasis pašaukimas. Vokiečių okupacijos metu, 1942 metais, buvo paskirtas Kauno arkivyskupijos pamokslininku. Iš Lietuvos pasitraukęs 1944 m. gyveno Vokietijoje, Romoje, Buenos Aires; 1950 m. atvyko į JAV. Nuo Nepriklausomos Lietuvos laikų visą laiką rašė periodikoje religiniais ir kultūriniais klausimais. Jau Chicagoje *Laiskai lietuviams* yra parašęs daugiau kaip 180 straipsnių. Savo pirmąją knygą *Iškau Tavo veido išleidu* 1971 metais, o 1974 m. antrąją — *Sviesa tamsoje*, kurią premijavo Lietuvos ir katalikų mokslo akademija. *Iškau Tavo veido* pirmajai laida išsibaigęs ir skaitytojams šio veikalą pasigandant, buvo išleista antroji papildyta laida (Toronto: Priskėlimo parapija, 1983).

Kun. Alfonsas Grauslys

Jaunimo centro kultūrinių vakaronių lankytojas, gyvai įsijungiantis į vakaro diskusijas. Vienas iš svarbiausių jo įnašų į mūsų bendrą minties gyvenimą — įvairiomis progomis priminimas, kad krikščioniškoji tradicija labai atsargi dogminiu požiūriu — kad tikėjimo tiesas ji graduoja, ne visas laikydama lygiai svarbiomis ir būtinomis išganymui, jas skirdama ir taikydama laiko ir žmogiškų bendruomenių sąlygoms. O tai reiškia, kad tikėjimo pergyvenimo sfera yra be galo plati — joje telpa ir mūsų abejonės, ir mūsų ieškojimai. Tai, ką kun. Grauslys teigia viešose pokalbiuose, yra paremta jo atviru ir plačiu žvilgsniu į gyvenamą aplinką — pvz., ar maldų apeigos kaip vienas iš katalikų kunigų. Priklauso „Satrijai“ — ateitininkų draugijai. Jis nuolatinis Chicago

75 metų, kada netrukus po to galėsiu švesti ir 100 metų amžiaus sukaktį”. Tačiau bičiuliškoje atmosferoje, birželio 11 d. Chicago lietuvių ekumeninio būrelio susirinkime pas kun. Kęstutį Trimaką, sukaktuviniškas sutiko pasidalinti savo pergyvenimais, atsakydamas į susirinkusių jam keliamus klausimus. Skaitytojams, vertinantiems kun. A. Grauslio pamokslus ir raštus, jie bus įdomūs, atveriantys brandžios asmenybės ir mąsttančio proto retrospektyvinių žvilgsnių į ilgą ir turiningą gyvenimą.

Kur buvo Jūsų primicijos? — Telšiuose. Nes Telšiuose gimiau ir pirmus mokslus ėjau, tad Telšių katedroje laikiau savo pirmąsias šv. Mišias.

Kas buvo varoma jėga visam Jūsų pastoraciniam ir intelektualiniam darbe? — Pajutimas, kad esu pašauktas būti pamokslininku. Kauno Iglulos bažnyčioje pradėjau juos sakyti. Džiaugiuosi, kad ir dabar jau daug metų esu kviečiamas Priskėlimo parapijoje. Toronto, talkininkauti ir pamokslus sakyti. Dievo žodžiu dalyvauju su klausančiais.

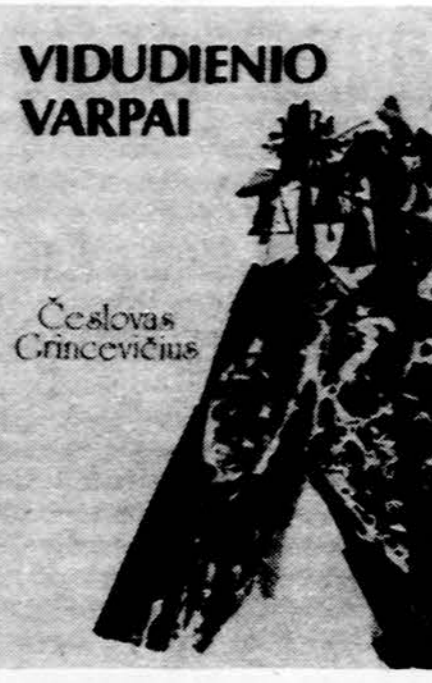
Kokia teologijos sritis Jus labiausiai domina ir kokias teologinius klausimus esate daugiausia rašęs? — Turbūt krikščioniškoji mistika. Esu labiausiai įsigilinęs į didžiulius krikščioniškos mistinės tradicijos atstovus, kaip, pvz., Vokietijos viduramžių autorius — Meister Eckhardt ir kt. Maž taip pat svarbus ir dabartiniai šios krypties tėvai — pvz., prancūzė Simone

Weil. Teologinėmis temomis esu parašęs daugybę straipsnių mūsų spaudoje, ypač *Laiskai lietuviams*. Iš viso, kiek tik mano finansiniai ištekliai yra leidę, perku visas svarbiausias teologines knygas vokiečių ir prancūzų kalbomis. Galbūt trečdalis mano turimų knygų dar nėra kaip reikiant perskaitytos. Bet man labai patinka gyventi knygų pasaulyje — jas bent pavartyti, su jomis artimai bendrauti. Šalia mano perkamų knygų ir bibliotekose lankausi bent du kartus per savaitę. Visa tai turtina dvasią ir veda į tiesą ir grožį.

Jūs esate visada labai daug dėmesio skyręs grožinei literatūrai. Kaip tai suderinate su teologija? — Tai tiesa. Man labai svarbi grožinė kūryba, nes joje santykiuama mintis ir menas, bet svarbu ir aplamai grožio apraiškos, gyvenime sutinkamos. Esu joms labai jautrus. Ar tai būtų egzotiška gėlė, ar žmogaus, kad ir mūsų renginiuose, tam tikras gestas — mane jaudina ir teikia didelį pasigėrėjimą. Kaip tai suderinama su teologija? Teologija yra žmogaus proto pastangos pasiekti dieviškąją paslaptį, o menas ir grožis — tos paslapties realus atšvaistas mūsų pasaulyje.

Čia turime sutikti, jog tai teisybė. Džiugu, kad mūsų tarpe yra žmogus, kuris mums tai primena. O kun. Alfonsui Grausliui, kuris „tik už šešerių su puse metų“ žada užjengti į senatvę, linkime sveikatos ir energijos toliau savo pamėgtoje srityje darbuotis ir su mumis dalintis to darbo vaisiais. Lauksime kartu su juo švesti jo deimantinę kunigystės sukaktį.

(a. l.)

Naujos knygos

• Česlovas Grincevičius. **Vidudienio varpai**. Pasakojimai ir pasakos. Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1985. Aplanas ir viršelis dail. Ados Sutkuvienės. 119 psl. Kaina — 6 dol. Gaunama „Drauge“.

Graziai išleista, naujausia Česlovo Grincevičiaus knyga susideda iš dešimt pasakojimų. Pirmieji keturi rišasi su sovietine Lietuvos okupacija. „Pirmasis sniegas“ vyksta Kaune prie Rotušės — čia, tarp kitko, susipažįtame su simpatingu šunimi Pūku. „Bažnyčios statytojas“ savo struktūra prilygsta romano santraukai. „Vidudienio varpai“ parašytas iš našlės Mykolienės stebėjimo taško. Skaitytojo atmintin įsimels tas patybiškai kuriamas vaizdas bažnyčioje: Sekminių varpai sukvieta žmones, nors klebonas ir vargonininkas sąsėdėtuoti. Zakristijos pagarbai atneša ir ant altoriaus patiesia Sekminių mišių arnotą. Prasižada mišių maldos, ir kurias visi jungiasi. Zakristijos Vaitiekus areštuojamas „už kurstymą prieš valdžią“. Vėliau bažnyčios durys užrakina ir užkalamos, o pavaras uždaroma ir nauja varpinė. O tačiau Sekminių vidudienį Mykolienė vėl išgirsta varpus. Kitas jautrus pasakojimas, „Tylaukių rožė“, prasideda ir baigiasi Lenos upės slėnyje (tėvams, bandžiuosiems ją sulaukyti, kad neitų į stotį ieškoti suimto vyro, nuotaka atsakiusi: „Ar svarbu, kur su brendusi dukra išvažiuoja? Į kitą parapiją ar Sibirą?“ Čia rašytojas taupiu žodžiu tradicines liaudies pasaulėjautos motyvų pasitelkia naujai šurpiai tikrovei išreikšti.)

Pasakojimas „Prasilenk žodžiai“ vyksta jau Amerikoje ir sukasi apie dailės premiją bei spaudintą žodį. „Našlės skatikai“ vyksta Lietuvoje ir pasakojimas stipriai psichologiškai motyvotas. „Nuostabus atsitikimas“ vyksta Sandūnuose ir Michigan City ir turi tikrai graščią atomazgą. „Nusisekęs rytas“ yra linksmas pasakojimas apie grafą Tiškų („aš jau visada sakiau, kad už mūsų poną nėra geresnio visam sviete“). „Vilniaus laikrodžio“ ir „Kėdainių ožka“ sukasi apie bokšto laikrodžius. Siedu pasakojimai yra padavimo pobūdžio, jie vyksta prieš kelis šimtus metų legendinėje Lietuvoje. Juose ypač gausu veiksmo ir spalvingų charakterių veikėjų, įkaitant ir savanauđį katiną Niurną.

Knygos korektūra atidžiai skaityta. Naujasis pasakojimų rinkinys patrauks skaitytoją ne tik įvairia tematika, elegantišku stiliumi, bet galbūt labiausiai autorius sugebėjimu žaismingai kalbėti apie svarbius dalykus — tokiu būdu daugialypę žmogiška, o ypač lietuviška patirtis integruojama į vieną skvarbų, bet šilta, rašytojui būdingą meninį žvilgsnį į pasaulį.

Viena iš geriausių (Atkelta iš 3 psl.)

išgyvenimus, kuriuos kitam pamokslininkui nebus patogu tokia forma kartoti (pvz., 122 psl.) Gerai, kad autorius vengia grupinės politikos. To laikantis nereikėjo į pamokslą įtraukti nė prof. A. Voldemaro neigiamos pažūros į Lietuvos kariuomenės išvystymą (pg. psl. 174).

Veikalo kalba apskritai gera, bet yra keletas išimčių. Pvz. rašo „kelis metus“, kai reikia rašyti „kelerius“ arba „tris metus“ kai turėtų būti „trejus“ (psl. 50, 70). Rašo „atatinckamas“ (psl. 24), „gerbūvis“ (psl. 100), kai turėtų būti „atitinkamas“, „gerovė“. Korektūra prižiūrėta rūpestingai, bet vis dėlto kai kur klaidos prasmuke.

Bet tai vis antraeiliai ir negausūs dalykai. Apskritai knyga labai vertinga, ir tai ne vien pamokslininkams, bet ir kitiems lietuviams, ypač gyvenantiems toliau nuo lietuviškų bažnyčių — šeima galėtų drauge tai šventei parinkto žodžio pasiklausyti. O knyga apima daug. Turi ne vien šventadienių pamokslus, skirtus šių metų vadinamam B liturginiam ciklui (kaip viršely pažymėta), bet įvairioms religinėms šventėms, laidotuvėms ir net tautinėms šventėms, kaip Vasario 16. Baisiusis birželis, Lietuvos kariuomenės atkūrimas. Taigi parašyta gilioji religinė ir patriotinė dvasioj, dėstant dabarties kalba, domintis mūsų dienų aktualijomis.

Škėmos „Pabudimas“ rytinio pakraščio spaudoje

Antano Škėmos „Pabudimas“, statomas Arts Club Theatre 1985 m. gegužės 31 - birželio 23 dienomis Courtyard Playhouse, 39 Grove Street, New York Greenwich Village, buvo recenzentas Stewart H. Benedict *The Jersey Journal* birželio 7 d. numerįje. Recenzentas dramą apibūdina kaip „šurpią, bet galingą“.

Iš pradžių supažindinama su dramaturgu Antanu Škėma. Škėma gimęs 1911 m. Lenkijoje, bet 1921 m. tėvų parvežtas į Lietuvą. Čia jis studijavo mediciną ir teise, bet linko į teatrą. Vaidino įvairias roles, ilgainiai tapdamas Vilniaus valstybinio teatro vedėju. Iš Lietuvos pabėgęs 1945 metais, Škėma atvyko į JAV 1949 m. — čia dirbo lifto operatoriumi, toliau rašydamas dramą, romanus ir noveles. 1961 m. žuvo automobilio katastrofoje Pensylvanijoje, grįždamas namo iš Santaros-Sviesos suvažiavimo.

Jo dramos „Pabudimas“ politinis fonas yra Baltijos kraštų sovietinė okupacija nuo 1940 m. „Pabudimo“ veiksmas — Vilniuje, 1946 metais, kagebistų žądes. Tardomas partizanas Kazys, pagrindinį infiltravus lietuviui Praniu. Kazio tarđytojas yra Pijus, Kazio mokslo dieny draugas, dabar tapęs komunistu. Į tardymą įtraukiamas Kazio žmona Elena, kurią Pijus anksčiau mylėjo ir tebemyli. Pijaus viršinkui rusai įsakius, Elena pakartotinai išprieivartaujama, jos vyrui mantant, kol pats Pijus, ne Kazys, sužlunga ir gailėstingumo aktu nulemia savo paties likimą.

Pagal recenzentą, nors tema nuožmi, bet drama didžiai galinga. Jo nuomone, tai galbūt geriausias politinis vaidinimas New Yorko scenoje nuo tada, kai buvo statoma Jean-Paul Sartre „Raudonos pirštinės“ prieš kelis dešimtmečius. Škėmos „Pabudimo“ vertimas, atliktas Linda E. Pakri (režisavusios pastatymą), Paul Taylor Robertson (vaidinantis Pijų) ir Arūno Čiuberčio (vaidinančio Praną), esąs puikus, o vaidyba, režisūra ir inscenizavimas yra išskirtiniai. Tie, kurie nori pamatyti, koks buvo gyvenimas, kai geležinė uždanga nušleido šiuose Europos kraštuose, sako recenzentas, nenusivils atsilankę į šį pastatymą.

Draugo priedo korespondento Antano Škėmos „Pabudimo“ spektaklio recenzija bus ateinančio šeštadienio laidoje.

Ateitininkijos 75 metų sukaktis

(Atkelta iš 1 psl.)

niu ateitininkija laiko sugebėjimą religiniu sąmoningumu pasiekti jaunuomenės ir širdį, ir protą, ir valią. Įskiepiant religines vertybes jaunuomenėje yra sukuriamas tvirtas pagrindas visos tautos dvasiniam, moraliniam tvirtumui, jos kultūrai, socialinei pažangai. Sąmoningų, subrendusių narių veikla visuomeninėje srityje įgauna savo tikros prasmės ir gali būti naši savo rezultatais.

Atrodo, kad pilnatinės asmenybės ugdymas religinių principų pagrindu su aiškiu dėmesiu kultūrinėms bei socialinėms pozityviosioms vertybėms atidengia jaunuomenei tvirtą ir teisingą gyvenimo kryptį. Kiekvienam jaunuoliui anksčiau ar vėliau nesiorientavimas savo gyvenimo idėjinėje filosofijoje bei nesirūpinimas, kuria kryptimi savo gyvenimą kreipti, neabejotinai atneš nusivylimą ir dvasinius sunkius pergyvenimus. Gatvės aplinka yra žiauri ir agresyvi. Ji pažeidžia jauno žmogaus dorovę bei vertybių supratimą savo menkais ir fiziškai bei dvasiškai žalingais pakaitalais, kurie jo vidinės tuštumos ne tiklatai neužpildo, bet dažniausiai jauną žmogų sužlungdo. Štai ir tokioje aplinkoje ateitininkija pajėgė skelbti jaunuomenei Kristaus idealą, kai kur laimėdama, o kai kur barama ir niekinama dėl tų savo vertinimų pastangų.

Be abejo, toje veikloje yra didelių sunkumų. Narių susipratimo ir apsisprendimo dvasioje yra didelių svyravimų tarp maksimumo ir minimumo sinusoidinėje kreivėje. Didelė dalis studentijos, pakliuvusi į universitetinę aplinką bei į negatyvią gatvės įtaką, pasimeta. Tiktai dvasiškai stipresnieji pavojus įveikia ir atsilauko. Bet jų stipresniųjų nuosimtis yra

nepatenkinamas. Kongrese, be abejo, toji padėtis bus iš pagrindų ir įžvalgiai apsvaistyta.

Reikia turėti galvoje, kad viešajame gyvenime yra daug tiek organizuotų kolektyvų tiek ir pavienių „apaštalių“, jaunam žmogui siūlančių savo „naujus, modernius“ principus bei įpročius, kurie jauną žmogų, jam nejauciant, įstumia ir nevilgt ar nusivylimą gyvenimu, tiesiog pastūmėja į susinaikinimą. Tie nevykę modernūs „apaštalai“ dažnai būna artimieji draugai. Tad organizacijai rūpi įspėti, kad tokių „draugų“ patarimus reikia vertinti kritiškai. Nereikia visur slinkti su nesuipratėlių draugų minia. Kaip yra baisu, kai asmuo, kuriam Dievas yra skyręs labai aukštą paskirtį, yra tų neva „draugų“ sunaikinamas. Štai čia geros organizacijos reikšmė ir iškyla visu svoriu. Ateitininkija kaip ideologinė organizacija pateikia jaunimui gerus ir teisingus idealus ir rekomenduoja priemones jų siekti. Ta prasme geros organizacijos veikla turėtų domėtis ir jaunimas, ir tėvai, ir visa visuomenė. Gera pozityvių tikslų siekianti organizacija yra dangaus dovana visai tautai. Yra nedovanotinas nesuipratimas tokios organizacijos pastangoms likti abejingu.

Įvairios aktualios problemos, be abejo, iškilis kongreso metu ir paskaitose, ir sąjunginėse svarstybose, ir kituose renginiuose. Visuomenė, kuri gyvai domisi, kas vyksta mūsų tautos gyvenime ypačiai jaunimo auklėjimosi bei ugdymo darbe, yra kviečiama sekti artėjančio kongreso darbus ir aktyviai dalyvauti jo renginiuose. Visuomenės domėjimasis pakels ir jaunimo nuotaiką ir tipą, o taip pat ir visuomenę pajus, kaip pozityviai yra veikiama ir koki siekiama.

Šiame rašinyje atkreipiame dėmesį į tris pagrindines paskaitas, kurios sudaro kongreso programos esminę dalį:

Kun. dr. V. M. Cukuras skaitys paskaitą Jaunimo centre šeštadienį, rugpjūčio mėn. 31 d., 10:30 v.r., tema „Ateitininkija kryžkelėje“. Čia iškilis jaunimo ideologinės sąmonės vystymosi svara ir įvairūs iškylantys sunkumai, kuriuose tam svarbiams žmogaus sąmonės procesams tenka vystytis: kiek organizacija pajėgia padėti jaunuomenei susiorientuoti ir kiek jaunuomenė parodo savo iniciatyvos pati apsispresti ir žmogiškai, ir lietuviškai, ir religiskai.

Dr. Kęstutis Skrupskelis pateiks savo paskaitą Jaunimo centre taip pat šeštadienį, 4 v.p.p., tema „Krikščioniškosios ir marksistinės kultūrų konfrontacija“. Tai bus žvilgsnis į dvejų ideologinių siste-

mų principus, turbūt pasveriant, kuri iš jų artimesnė mums suprantamai tikrovei. Tos abi sistemos liečia ir atskiro asmens, ir kolektyvų gyvenimą tautiniu ir pasauliniu mastu.

Dr. Vytautas Vardys skaitys paskaitą Jaunimo centre sekmadienį, rugšėjo mėn. 1 d., 11 v.r. tema „Lietuva ir išeivija“. Čia, be abejo, iškilis žmogiška mūsų pavertę ir persekiojamų brolių dvasia sunkioje tautos dabartyje.

Šie trys žymūs ir įžvalgūs paskaitininkai daug kartų yra vertingai pasireiškę mūsų viešuose renginiuose. Jų mintys būna giliai išmąstytos ir organizuotai bei gyvai išdėstytos. Tokių aktualių temų svarstyme dalyvavimas visiems atsilankiusiems bus labai naudingas ir orientuojantis. Nuo besidomintųjų gyvos minties dalyvių pareis, kad tos paskaitos ir po jų vykstantieji sąjunginiai simpoziumai taptų visų dalyvaujančių nuosirdžiu ir

vertingu pasidalinimu mintimis. Visos paskaitos vyks Jaunimo centre. Visi yra kviečiami tas datas pasižymėti ir ruoštis kongreso svarstybose aktyviai dalyvauti.

Pasaulyje vis ryškiau ir garsiau yra reikalaujama teisingumo visiems, socialinės lygybės, solidarumo ir tautinio, kultūrinio, religinio apsisprendimo laisvės. Griežtai yra atmetami teroro veiksmai taikomai žmogaus žmogui, ar rasiniams, ar religiniams, ar tautiniams, ar partiniams motyvais. Ir reikėtų tikėtis, kad grumtynes dėl tų teisių ateityje labiau lems ne ginklai, bet idėjos, skelbiamos, ir žmonių daugumos įsisąmoninamos bei ryžtingai ginamos.

Artėjantis Ateitininkų federacijos kongresas bus gera proga su didesniu dėmesiu šį audringą gyvenimą įvertinti, bent valandėlei atitrūkti nuo smulkių kasdieninių rūpesčių ir gilesnių įžvalgumu savo vaidmenį toje lemtingoje dabarties tikrovėje pasvarstyti.

Adolfas Damušis

Ateitininkija — 75 metų sulaukusi, o jauna ir stipri: 1983—1984 m. Žiemos kursuose Dainavoje. Manchester, Mich., moksleiviai vyrai kartu su dr. Vytautu Vygantu (viduryje) planuoja jos tolimesnę kelią.

Nuotrauka Vidos Kuprytės